Cena asobnaha numaru 20 hr. Pierasyłka apłačana ryčałtam

Nr. 28. Wilnia, Niadziela 20 Wieraśnia 1931 h. Hod VII (XV).

Biełaruskaja KRYNICA

PALITYČNAJA, HRAMADZKAJA i LITERATURNAJA HAZETA

Adras Redakcyi i Administracyi: WILNIA, LUDWISARSKAJA 1-19. (Wilno, Ludwisarska 1-19) Redakcyja adčynienа ad 9 hadz. ran. da 4 hadz. wieč.

Ceny abwiestak pawodle umowy.

„Biel. KRYNICA" kaštuje na hod—4 zał., na paŭhoda — 2 zał., na 3 miesiacy—1 zał. Zahranicu ŭdwaja daražej. HAZETA WYCHODZIĆ RAZ U TYDZIEŃ.

Na marhinesie Kanhresaŭ Eŭcharystyčnych.

Apošnim časam na bačynach polskaj nacyjanalistyčnaj wilenskaj presy až roicca ad rožnych wiestak ab Kanhresach Eŭcharystyčnych. I nia dziwa — adbywajucca hetyja Kanhresy, pačaŭšy jašče wiasnoj z Wilni až da apošnich dzion, pa ŭsich pawiatowych miestach wilenskaj dyecezii. Inicyjataram i haloŭnym kiraŭnikom ich, reč zrazumiełaja, źjaŭlajecca wilenski katalicki arcybiskup R. Jałbžykoŭski.

Słowa „eŭcharystyja" pachodzić ad hreckaha „eucharistein," što znača — składać padziaku. Adhetul jasna, što haloŭnaja meta eŭcharystyčnych kanhresaŭ — publičnuju składać padziaku Chrystu ŭ Najświaciejšym Sakramencie, u Światym Pryčaści.

Eŭcharystyčnyja Kanhresy bywajuć mižnarodnyja, na jakija źjaždžajucca kataliki rožnych narodnaściaŭ i prawincyjanalnyja, krajowyja. Z kanhresaŭ mižnarodnych jašče ŭ pamiaci ŭ nas: u Čykaho ŭ 1925 h., na jakim učaśnikaŭ było da miljona, a tak-ža — u 1928 h. u Sydney (Aŭstralija) i ŭ 1930 h. u Kartahinie (Afryka). Kanhresaŭ-ža krajowych źjaŭlajemsia świedkami i siańnia, jakim uważajem za abawiazak paświacić niekalki ŭwahaŭ.

Pryncypowa sprawu Kanhresaŭ Eŭcharystyčnych u našym krai možam tolki pachwalić, jak sprawu relihijnuju, chryścijanskuju, służačuju da pahłyblańnia ŭ našym narodzie lubowi Boha i ludziej i da adradžeńnia duchowaha hetaha narodu.

Adnak, kali pryhledzimsia bližej da ładžanych arcybiskupam R. Jałbžykoŭskim Kanhresaŭ Eŭcharystyčnych, dyk z wialikim žalem musim śćwierdzić, što ŭ kanhresach hetych uspomnienaj haloŭnaj mety tolki z trudom možna dahledzicca za metami pabočnymi, nia majučymi ničoha supolnaha z sprawaj Chryścijanskaj. Majem na ŭwiecie słužeńnie hetych kanhresaŭ polskaj nacyjanalistyčnaj sprawie, z wialikaj škodaj dla chryścijanskaha pačucia biełaruskaha narodu.

Dumajem, što hetak ćwierdziačy, z praŭdaj nia minajemsia. Woś fakty: a) Ładziacca hetyja Eŭcharystyčnyja Kanhresy wykłučna palakami, bo kamitety arhanizacyjnyja świedama kanhresam nadajuć charaktar polski, nia hledziačy na toje, što kataliki ŭ Wilenskaj dyecezii — u wializarnaj bolšaści—biełarusy.

b) Usia akcyja Kanhresaŭ hetych wykłučna polskaja i jana wiadziecca tak, jak-by ŭ dyecezii całkom nia było katalikoŭ-biełarusaŭ, jakich sapraŭdy jość da miljona. Padčas Kanhresaŭ nihdzie nia ŭžywajecca biełaruskaja mowa.

c) Wydatnymi, kab nie skazać haloŭnymi dziejačami Kanhresaŭ źjaŭlajucca ŭradoŭcy, jak pawiatowyja starasty, kamisary palicyi, a tak-ža abšarniki. Hety fakt na kanhresy kładzie piačać kazionščyny i panskaści, zacirajučy ŭ dušy wiernych uražańnie chryścijanskaści.

d) Prelehienty i pramoŭcy, asabliwa tyja, što wystupajuć nie ŭ kaściele, časta saŭsim zabywajučysia na relihijny charaktar uračystaści, atkryta prapahujuć siarod biełarusaŭ katalikoŭ swaje polskija, bolš ci mienš nacyjanalistyčnyja idealy.

e) Kanhresy šlučy prywitalnyja telehramy św. Ajcu, robiać heta zwyčajna pawodle zhary ułožanaha trafaretu, padčorkiwajučy polski charaktar učaśnikaŭ kanhresu, bolšaść jakich časta bywaje sapraŭdy biełaruskaja.

f) Kanhresy hetyja ŭreście zwyčajna robiać pastanowy ŭ kirunku akcyi katalickaj tak-ža padčorkiwajučy polski jaje charaktar, nia hledziačy na toje, što raźwiwacca jana maje časta ŭ wykłučna biełaruskim asiarodku.

Moža być, što niekatoryja z hetych „katalickich" dziejačoŭ siarod biełaruskaha siarmiažnika rabotu swaju prawodziać u dobraj wiery, ale nia moža być, a jość tak, što mnohija z ich pracy swajej na kanhresach Eŭcharystyčnych świedama nadajuć charaktar polski, tolki prykrywajučysia krychu relihijaj, chryścijanstwam.

Woś ža niachaj budzie wiedama jak adnym, tak i druhim, što biełarus siańnia, nia tolki intelihient, ale i sielanin, daskanalna adroźniwaje ziarnio ad miakiny. Jon jasna bača, jak „silnyja" hetaha świetu — u sutanach i biaz sutanaŭ — minajuć jaho, adkidajuć, baluča kryŭdziać, u wialikaj miery karystajučysia dla hetaha świątym Chrystowym Imiem. Jon heta ŭsio bača i, adychodzić, šukajučy zrazumieńnia dla skryŭdžanaj dušy swajej. Kudy jon adychodzić i što jon tam znachodzić — zhadać nia trudna.

Hetych niekalki ŭwah na marhinesie Kanhresaŭ Eŭcharystyčnych kirujem i da rozumu i da serca arcybiskupa R. Jałbžykoŭskaha.

Biełarusy pad Łatwijaj.

Materjał uziaty z pracy K. Jezawitawa „Biełarusy ŭ Łatwii" — Riga 1927.

Biełarusaŭ pad Łatwijaj dawoli mnoha. Pierapiś 1897 hodu na ciapierašniaj terytoryi Łatwijskaj respubliki, biaz dźwioch hmin: Prydrujskaj i Pustynskaj, naličwaje biełarusaŭ 81,986 čał. Kali dadamo da henaj ličby lik biełarusaŭ Prydrujskaj hminy 6.000 i Pustynskaj 3.000, dyk atrymajem ličbowyja danyja ab kolkaści biełarusaŭ na terytoryi sučasnaj Łatwijskaj respubliki— 90.986.

Byli pierapisi i paśla 1897 hodu — 1919, 1920 i 1925 h.h., ale jany na stolki niepraŭdziwyja, što na ich paklikacca nia možna. Takija pierapisi adbywajucca ŭ Łatwii praz kožnyja piać hadoŭ. Apošniaja pierapiś była ŭ 1930 hodzie, ale aficyjalnaha padličeńnia henaj pierapisi my pakulšto nia majem i nia wiedajem, jak jana prawodziłasia, ci tak jak i dźwie pieršyja, ci inakš. Dziela hetaha apirajemsia i paklikajemsia na pierapiś 1897 hodu.

Daličyŭšy narmalny pryrost nasielnictwa, jaki ŭ biełarusaŭ nia bywaje nižejšy, jak 1 z pałowaj prac. I dachodzie da 2 prac., dyk za 33 hady lik biełarusaŭ na terytoryi ŭwachodziačaj u skład sučasnaj Łatwijskaj respubliki dasiahaje 200.000.

Biełarusy, jak stałyja i nieparušnyja žycha ry rassieleny ŭ Łathalii ci na tej terytoryi, katoruju palaki nazywajuć „Inflanty Polskie" i ŭ Iłłukščynie.

Kraina Łathalii, jakuju palaki až da hetych časoŭ nazywajuć „Inflanty Polskie", składajecca z piaci pawietaŭ: Dźwinskaha, Režyckaha, Lucynskaha, Nowa-Łathalskaha i Iłłukštanskaha. Hena kraina stanowić bolš jak ćaćwiertuju časć Łatwijskaj respubliki. U niekatorych hminach henaj krainy biełarusy stanowiać nacyjanalnuju bolšaść.

Pawodle wierawyznańnia, biełarusy ŭ Łathalii dzielacca na prawasłaŭnych i katalikoŭ. U pawietach: Lucynskim i Režyckim pierawyšajuć biełarusy prawasłaŭnyja, a ŭ pawietach: Dźwinskim i Iłłukštanskim — biełarusy kataliki.

Pačynajučy ad 1772 hodu až da siańniašnich časoŭ u Łathalii wiadziecca baraćba za biełaruskuju dušu miž polskimi panami i maskoŭcami. Abodwa henyja warožyja biełarusam kirunki, kab pieraciahnuć na swoj bok biełarusaŭ, užywajuć sposabaŭ nia tolki ziamnych, ale i „niabiesnych". U padmohu rasiejskaj rusyfikatarskaj škole jość upreżanaja dziela rusyfikacyi biełarusaŭ prawasłaŭnaja cerkwa, a ŭ dapamohu palanizacyjnaj polskaj arhanizacyi dziela ŭtrymańnia polskaści ŭ „Inflantach Polskich" zaprežany katalicki kaścioł.

Nie zważajučy na taki napor denacyjanalizacyi biełarusaŭ u Łathalii, biełaruskaje sialanstwa zachawała swoj nacyjanalny woblik i nie zahubiła swajej narodna-biełaruskaj dušy.

Pryšła para wyzwaleńnia paniawolenych, zakratalisia ŭ wyzwolnym ruchu i biełarusy Łathalii. Jak uwieś Biełaruski narod, tak i biełarusy ŭ Łathalii pačynajuć damahacca naležnaha sabie prawa na žyćcio.

U 1921 hodzie 15 krasawika paŭstaje pieršaja ŭ Łatwii lehalnaja biełaruskaja arhanizacyja — kulturna-praświetnaje T-wa „Baćkaŭščyna" ŭ Dźwinsku. Kala henaha T-wa kulturnyja biełaruskija rabotniki i pačynajuć kirawać biełaruskim adradženskim ruchamu Łathalii. Zaniepakoiła heta čornasocienskija kruhi maskoŭščyny i abšarnicka-polskija arhanizacyi. U henaj arhanizacyi, jak maskoŭskija, tak i polskija šowinisty ŭbačyli pahrozu swaim upływam u Łathalii i pawiali praciŭ jaje nastupleńnie, kab spynić u zarodku arhanizawanuju biełaruskuju dziejnaść u Łatwii. Ale hetaha dapiać im nie ŭdałosia. Biełarusy znajšli ŭ łatwijskim sojmie, siarod łatyskich pasłoŭ, wialikaha pryjaciela biełarusaŭ, niabožčyka ŭžo, paeta Jana Rajnisa, jaki pačaŭ baranić u sojmie biełaruskija sprawy.

Dziakujučy Janu Rajnisu, biełarusy zdabyli ŭ Łatwii prawy na swaju kulturu. Byŭ arhanizawany Biełaruski Addzieł pry ministerstwie aświety. Hety Biełaruski Addzieł źjaŭlajecca ŭstanowaj uradawaj i zawiedwaje biełaruskim kulturna-aświetnym žyćciom u Łatwii. Takim čynam raźwićcio biełaruskaj narodnaj kultury ŭ Łatwii nia tolki što zabiaśpiečana litaraj prawa, ale i raźwiazana henaja sprawa bližej da spra wiadliwaści praktyčna.

Biełaruski addzieł, jaki ŭtrymliwajecca na košt skarbu, zawiedwaje biełaruskim škołnictwam i maje nahlad nad pracaj biełaruskich kulturna-praświetnych arhanizacyj. Addzieł hety atrymliwaje z dziaržaŭnaha skarbu zapamohu aprača dla škoł i dla inšych biełaruskich kulturna-praświetnych arhanizacyj. U sioletnim hodzie Biełaruski Addzieł maje na biełaruskija sprawy ŭ Łatwii ŭ dziaržaŭnym biudžecie 10.000 łat. Henyja hrošy padzieleny nastupnym sposabam: — Na kulturna-praświetnyja patreby biełaruskich arhanizacyjaŭ 2.500 łat, T-wu „Moładzi" 800 łat, a t-wu „Praświeta" i „Biełaruskaja Chata" pa 600 łat, a 500 łat na instruktarawańnie dziela adčynieńnia nowych biełaruskich škoł. Na zapamohu dla prywatnych biel. škoł 5.000 łat.

Administracyjna-haspadarčaj sprawaj škołnictwa ŭ Łatwii kirujuć samaŭrady, a dziela hetaha adčynieńnie ŭradawaj škoły biełaruskaj i ich isnawańnie zaležyć ad miajscowych samaŭradaŭ. Słowam, warunki dziela raźwićcia i pašyreńnia biełaruskaj narodnaj kultury siarod biełarusaŭ pad Łatwijaj dawoli mahčymyja; adna biada, što tam wielmi mała biełaruskaj intelihiencyi.

p-k.

Kanhres Litoŭska-Łatyskaha abjadnańnia.

U minułym tydni adbyŭsia ŭ Koŭnie kanhres pradstaŭnikoŭ litoŭskich i łatwijskich arhanizacyjaŭ. Na henym kanhresie pryniaty nastupnyja rezalucyi:

1 Treba pašyrać i pahłybiać ideju nieabchodnaści poŭnaha abjadnańnia palityčnaha i ekanamičnaha troch bałtyckich dziaržaŭ (Litwy, Łatwii i Estonii — pryp. red.).

2) Treba imknucca da taho, kab usie dahawory z inšymi dziaržawami zakłučalisia paśla parazumieńnia ŭradaŭ bałtyckich dziaržaŭ.

3) Treba raźjaśniać šyrokim masam hramadzianstwa histaryčnaje, etnohrafičnaje, praŭnaje i palityčnaje značeńnie wilenskaj sprawy, a tak-ža jaje značeńnie dla Litoŭcaŭ.

4) Treba zwaročwać uwahu ŭsich, što adciahiwańnie sprawiadliwaha wyrašeńnia sprawy wilenskaj jość pieraškodaj abjadnańnia bałtyckich dziaržaŭ i źjaŭlajecca najbolšaj niebiaśpiekaj nia tolki Litwie, ale taksama i druhim bałtyckim dziaržawam.

5) Kanhres spadziajecca, što histaryčnyja i palityčnyja prawy da kolišniaj stalicy Litwy — Wilni buduć chutka wiernieny praŭnym jaje ŭłaśnikam.

Z studenskaha mižnarodnaha žyćcia.

Kanhres C. I. E.

XIII źjezd Mižnarodnaj Studenskaj Konfederacyi (C.I.E.) adbyŭsia hetaha hodu ŭ Bukareście (Rumunija) u dniach 9—22 žniŭnia. Prahrama źjezdu była jak i kožnaha hodu: pryniaćcie nowych siabroŭ, pierahlad i źmieny ŭ statucie Konfederacyi, sprawy arhanizacyjnyja, spartowyja, ekanamičnyja i inš. Pratektarat nad źjezdam abniaŭ rumynski karol, jaki nawat zaprasiŭ staršyń delehacyjaŭ da siabie na harbatu.

Biełaruskaj delehacyi na hetym źjeździe nia było, bo rumynski ŭrad nia daŭ dazwołu na ŭjezd u Rumyniju biełaruskim delehatam ad A. B.S.A. Ad imia biełaruskaha studenstwa wystupaŭ ukrainski delehat W. Orełećkyj, staršynia Centr. Sajuzu Ukr. Studenstwa. Narady na źjeździe byli časami dawoli haračyja, asabliwa kali delehat polskaha studenstwa wystupiŭ prociŭ ukraincaŭ za toje, što ukrainski delehat zastupaje i ŭkrainskaje studenstwa z Polščy (z Uschodniaj Haliččyny i Wałyni). Farmalnaj prapazycyi ab wyłučeńni ŭkraincaŭ z źjezdu palaki nie pastawili, adnak abiacalisia heta zrabić na budučym źjeździe Konfederacyi, jakaja adbudziecca ŭ Ryzie ŭ 1932 hodzie. Adnak niama wiedama, ci ŭ Ryzie dojdzie da ahulnaha źjezdu studentaŭ, bo z Konfedaracyi wystupiła studenstwa Šwecyi, Halandyi, Danii, Škocyi, Paŭdzionnaj Afryki i Zł. Št. Paŭnoč Ameryki. Swajo wystupleńnia delehaty henaha studenstwa matywawali tym, što nie zhadžajucca z dasiulešnimi kiraŭničymi kruhami Konfederacyi i z ich antantska-wialikadziaržaŭnymi imkneńniami (prytyk Francyi i jaje sajuźnikam). Dyk treba spadziawaaca zakładzin hetaj wosieni nowaj Mižnarodnaj Stud. Konfederacyi pobač z daŭniejšaj, padpaŭšaj pad upływy Wialikaj i Małoj Antanty.

Na bukareštskim źjeździe wystupiŭ ukrainski delehat prociŭ uwodzin rasiejskaj mowy, jak zaŭsiodnaj sławianskaj mowy ŭ Konfederacyi, prapanujučy ŭwiadzieńnie ŭkrainskaj mowy. Za rasiejskuju mowu hałasawali serby i baŭhary, potym da ich dałučylisia i čecha-sławaki; prociŭ rasiejskaj mowy hałasawaŭ ukrainski delehat, jaki wystupaŭ tak-ža i ad imia biełaruskaha studenstwa i polski; takim čynam hałasy raźbilisia paraŭnie: 3 na 3. Dzieła hetaha rasiejskaja mowa nie prajšła, ale nie prajšła taksama nijakaja inšaja i hetaja sprawa astałasia adkrytaj. Sławianskaj kamisii hrazić raźbićcio dzieła wialikadziaržaŭnych imkneńniaŭ niekatorych „bratoŭ sławian" („Діло").

Padajučy hetyja wiestki z žyćcia mižnarodnaha studenstwa, my dziwimsia, čamu dahetul nia čuwać ab prateście biełaruskaha studenstwa procіŭ niedapuščańnia jahonych kalehaŭ na źjezd u Bukarešt i čamu naahuł jano tak mała padaje wiestak ab swaim žyćci i dziejnaści.

Mižnarodny kanhres studentaŭ katalikoŭ „Pax Romana."

U dniach 19—25 lipnia s. h. u Fryburzie (Šwajcaryja) adbyŭsia XI kanhres Mižnarodnaj federacyi studentaŭ katalikoŭ „Pax Romana."

Z pryčyny dziesiatych uhodkaŭ isnawańnia henaj arhanizacyi, sioletni kanhres adbyŭsia z bolšaj, jak zwyčajna, uračystaściaj. Na sioletni kanhres źjechałasia bolš jak 300 asob—pradstaŭnikoŭ ad 28 nacyjanalnych katalickich studenskich sajuzaŭ i haściej — sympatykaŭ „Pax Romana." Učaśniki kanhresu byli z roznych krajoŭ i roznych narodnaściaŭ: Francuzy, Anhlijcy, Šwajcarcy, Sławaki, Niemcy, Ukrainiec (pradstaŭnik stud. kat. arh. „Obnowa"), Palaki, Kitajcy, Sijamcy i adzin student muryn. Apráča studentaŭ učaśnikami kanhresu było kala 50 asob uniwersyteckich prafesaraŭ duchoŭnych i świeckich, a tak-ža z usich krajoŭ wydatnyja katalickija dziejačy.

Kantonnyja i haradzkija ŭłady Fryburhu witali i pryjmali učaśnikaŭ z wialikaj prychilnaściaj i ciapłynioj serca. Dla užytku kanhresu byli addany dźwie wializarnyja sali haradzkoha teatru i kantonnaha parlamantu. Haradzkija ŭłady ładzili dla ŭčaśnikaŭ kanhresu aficyjalny bankiet, a katalickija instytucyi adstupili pamieškańni dla pryniaćcia haściej.

Kanhres pačaŭsia ŭračystym nabaženstwam. Pry adkryćci kanhresu adčytana mnostwa prywitalnych piśmaŭ i telehramaŭ, miž inšymi ad św. Ajca, niekalkich kardynałaŭ, hien. sekretara Lihi Narodaŭ i mnohich inšych asob i instytucyjaŭ.

Hałoŭnaj temaj hetaha kanhresu było pytańnie: „Katalicki uniwesytet i student." Na henuju temu try uniwersyteckija prafesary pračytali referaty na ahulnym sabrańni, paśla jakich raźwiwałasia ahulnaja dyskusija. Sioleta kanhres „Pax Romana" adbyŭsia wielmi ŭračysta i pasunuŭ raźwićcio henaj arhanizacyi ŭpierad u kirunku prybliženńia da jaje wialikich zadańniaŭ i idealaŭ. („Мэта").

Naležała-b pryjmać učaście ŭ kanhresach „Pax Romana" i biełaruskim studentam katalikom. (k).

Duchoŭnaja Seminaryja Uschodnia-Sławianskaha abradu.

Z naznačeńniem na našy ziemli ŭnijackaha biskupa Čarneckaha akazałasia patrebnaj i Duchoŭnaja Seminaryja, jakaja-b padhataŭlała pracaŭnikoŭ na ŭnijnaj niwie. Woś-ža dawiedwajemsia, što hetkaja seminaryja maje paŭstać u Dubnie, (na Wałyni), dzie maje rezydawać biskup Čarnecki. Ale dachodziać da nas wiestki, što heta seminaryja maje być z rasiejskaj wykładowaj mowaj, a mowy biełaruskaja i ŭkrainskaja majuć wykładacca, jak p r a d m i e t y.

Hetaja wiestka, nakolki jana praŭdziwaja, jość niezrazumiełaj jak z boku relihijnaha tak i nacyjanalnaha. Takaja Seminaryja była-b supiarečnaja z ducham Božaj i ludzkoj sprawiadliwaści, prawodziła-b dalej rusyfikacyjnuju rabotu na našych ziemlach, piarečyła-b naturalnamu prawu biełaruskaha i ŭkrainskaha narodaŭ i hetym škodziła-b sprawie unii. Ni biełaruski ni ŭkrainski narody nia mohuć zhadzicca na toje, kab pry pomačy ŭschodnia-sławianskaha abradu ich rusyfikawali. Kali b uschodnia-sławianski abrad prawodziŭ rusyfikacyjnuju dziejnaść, heta maŭo-b prywieści da niepažadanych dla jaho wynikaŭ, heta značyć — da poŭnaha adchileńnia ad jaho biełaruskich i ŭkrainskich masaŭ.

Unijat.

Z biełaruskaha žyćcia.

Z dziejnaści BIHiK. U niadzielu 13 h. m. vice-staršynia Centralnaha Uradu Biel. Instytutu Hasp. i Kultury inž. Ad. Klimowič prawioŭ lustracyju Hurtkoŭ BIHiK ŭ Juškoch i Kiejpunach Wil.-Trockaha paw. i pračytaŭ u Juškoch publičnuju lekcyju na temu „Samawystarčalnaść u žyćci narodaŭ."

Paśla zakryćcia Kleckaj Biel. Himnazii. U Kleckaj Biełaruskaj himnazii nawuka sioleta nie pačałasia. Nie zważajučy na zachady i nadziei Baćkaŭskaha K-tu himnaziju ŭsiož-taki zakryli. Nie pamahli delehacyi da Kuratara z prośbaj kancesii na 1931-32 škólny hod dla himnazii, nie pamahli i petycyi da Prezydenta Polskaj respubliki, paklikajučysia na šlachotnyja słowy p. Prezydenta Maścickaha — skazanyja ŭ Klecku z zapeŭnieńniem, što Kleckaj Biełaruskaj himnazii ničoha błahoha nia stanіecca. Trudna tak-ža spadziawacca lepšych rezultataŭ dla himnazii i z razhladu ŭsiaje sprawy ŭ ministerstwie Aświety na rekurs Baćkaŭskaha K-tu procіŭ zahadaŭ i pastanowaŭ Wilenskaj Školnaj Kuratoryi ŭ sprawie likwidacyi biełaruskaj himnazii ŭ Klecku. Himnazija začyniena i jaje likwidujuć. Wučycieli parazjaždžalisia chto kudy, šukajučy pracy, a dyrektar pieradaje ŭładam dakumanty i kancelaryju. Wučni bahaciejšych baćkoŭ raźjechalisia ŭ himnazii ŭ Nawahradak i Wilniu, a dzieci biednych baćkoŭ doma biez nawuki.

Spektakl-wiečarynu ładziać wučni 8-aj klasy Wil. biel. himnazii ŭ sali tej-ža himnazii (Wostrabramskaja 9) dnia 3 kastryčnika siol. h. Pastaŭleny budue žarciki: „Hałodny Don Žuan" i „Darota." Dachod praznačajecca na kult.-praświetnyja mety. Pačatak wiečaryny a hadz. 7 z pałowaj uwiečary.

Zahadkowa cikawaja „zajawa". U minułym tydni źjawiłasia ŭ biełaruskaj presie ŭ Wilni zahadkowa-cikawaja zajawa nastupnaha źmiestu: „U źwiazku z tym, što Staršynia Prezydyjumu Konwentu Biełaruskaj Studenskaj Kl „Skorynia" w. komm. K. Hlinski źjaŭlajecca

---

W. A.

Adam i Anielka. 7)

Čornaja knižka.

Anielka kryšku sumlawałasia: jak pačnie hawaryć, ci skazać ksiandzu ŭsio? Ale nie, nia treba; tolki tak skaža, što nia možna wytrywać u chacie: dziadźka łajecca, kryčyć i ŭskładaje pakrażu na jaje. „I hetak užo daŭno, ad śmierci taty mianie mučyć, a ja pracuju, haruju..."

Pryšoŭšy u kłabaniju, jana dawiedałasia ad haspadyni, što wikary pajechaŭ da chworaha, ale pawinien zaraz wiarnucca. Anielka sieła ŭ hanku na łaŭcy i čakaje. Tolki čuwać było, jak probašč z niekim kryčaŭ. Što probašč kryčyć, dyk heta nie nawina; taki jon mieŭ charaktar. Dobry byŭ čaławiek, ale jak raskryčycca, bywała, jak razzłujecca, dyk prosta biada. Adzin raz jak kryknuŭ na niekaha ŭ swaim pakoi, dyk łokaj až wypuściŭ wazu z krupnikam, što nios u stałowy pakoj. Waza, wiedama, raźbiłasia, jada raźliłasia, a łakaj dastaŭ woŭčy bilet. I hetak, bywała, nichto jamu nie dahodzić: kucharki mianialisia adna za druhoj i papadała kožny raz horšaja. Hrešnikaŭ probašč nawaračywaŭ usiakimi manierami, a kali nia było nijakaj rady, dyk zapisywaŭ u „čornuju knižku."

Anielka čuła, jak probašč kryknuŭ u pakoi:

— Dlačego ty wudka pijeś?

Až toj atkazywaje:

— Što ksiondz kažyš? ja nia čuju.

Ksiondz užo ab wodku pytajecca, a toj — „nia čuju" i „nia čuju," a paśle tolki:

— Aha! heta ab wodku pytajecie? Nie, kaža, — ja nia pju, tolki jak žywot zabalić.—Nie dabiŭšysia z im tołku, probašč adčyniŭ dźwiery i wypchnuŭ jaho won. Heta byŭ stary čaławiek, suchi, wysoki, jak žerdka. Wyšaŭšy ŭ hanak staŭ kašlać, smarkacca i nabiwać lulku tytunom. Tut ksiondz zamieciŭ Anielku.

— A ty čego? — spytaŭsia ŭ jaje.

— Ja da ksiendza wikaraha.

— Da wikaraha? A ŭ jakoj sprawie?

— Ot, maju interas, — kaža Anielka.

— Chodź tu. — Probašč zaklikaŭ jaje ŭ pakoj i pytajecca sroha:

— Pryznajsia, kolki ty ŭ swajho dziadźki ŭziała hrošaj?

Anielka až źbiaieła; dahadałasia, što dziadźka ŭžo paśpieŭ na jaje naskaržyć.

— Ja hrošy nia brała...

— Pryznawajsia! — kryknuŭ ksiondz. — Ja ŭsio znaju: ty dziadźku hubiš haspadarku, wynosiš z chaty, kradzieš, dy jašče źwiazałasia z Adamam Jakubielam, što niadaŭna wiarnuŭsia z Ameryki. Pryznajsia — usio daruju, a nie, dyk wyhaniu z choru i jašče horaj budzie.

— Ja ničoha nie kradu, ja pracuju...

— Pryznawajsia! — kryčaŭ ksiondz.

— A wot nia pryznajusia! — zaharełasia i załasiasia; nawiet ślozy nia jšli z wačej.

— Won z chaty, ty takaja, ty złodziejka!

U kalidory pakazaŭsia wikary. Probašč i na jaho nakinuŭsia.

— Što ksiondz prymaješ takich niahodnych da siabie! Abkradaje dom — užo ja dobra wiedaju ab usim — dy jašče zadumała bałamuctwa ŭsiałakaje.

Wikary skazaŭ niešta paniejkamu, chiba pałacinsku.

Anielka nie zrazumieła i nia čuła nawiet, bo ślozy padstupili joj da horła; jana, jak ździerwianieŭšy, stajała pry dźwiarokh i sama nia wiedała, čaho jašče tut čakaje. Až ahledziłasia; jak ni pabiažyć u hanak, tak i pawalilasia pry dźwiarоch kaścielnych, na płaskim, šyrokim kamieni, i zaliłasia horkimi ślaźmi, ślaźmi niadoli, sirockaha hora pakryŭdžanaj dziaŭčyny, adzinokaj, harotnaj Biełaruski.

Wialikija dźwiery ŭ ałšanskim kaściele majuć niejki cudoŭny mahnes: chto jdzie mima kaścioła, dyk až ciahnie, kab uklenčyć i krychu pamalicca. I što jašče dziŭniejšaje: chto ščyra pamolicca, dyk, adchodziačy, čuje ŭ dušy supakoj i adwahu da žyćcia.

Mužčyny swajo hora ŭnosiać u dźwiery karčomnyja; tam bjuć pakłony „šklannamu bohu," zdymajuć žudu z serca, a kabieta najbolš prybiahaje da kaścioła. Kaścioł dla Biełarusak heta Božy prybytak, boskaja chata; dźwiery da kaścioła — heta „sezam" da ščaścia i praŭdziwaha supakoju. I tykiž praŭda: u kaściele sapraŭdy našyja dziaŭčaty, kabiety, staryja baby znachodziać adpačynak, supakoj i dobruju patolu ŭ harotnym žyćci.

Niadziela. Narod išoŭ, jechaŭ. Wiaskowyja źbiralisia pierad samaj imšoj. Išli hramadami, śpiašajučy. Boty i kamašy nieśli ŭ rukach až

nominalna presawym referentam addziełu A. B. S. A. u Wilni, Prezydyjum Kl hetym dawodzić da wiedama, što ani K. Hlinski, ani Kl „Skorynia" udziełu ŭ redahawańni bilutenia*) A. B. S. A. № 3-4 nia brali i ab pryšłym źmieście bilutenia praz kiraŭnictwa A. B. S. A. pawiedamleny nia byli.

Kiraŭnictwa wydawańnia bilutenia A. B. S. A. lažyć całkom u rukach zamiežnaj hrupy studentaŭ.

Prezydyjum Konwentu Kl „Scorinia".

Cikawa, čamu i prad kim hety małady polonofilski nowatwor tłumačycca i „adchryščwajecca"?

*) świadoma pakidajem „prawapis" Kl „Scorinii".

Z Polščy.

Kali budzie sklikany Sojm? Siarod palityčnych kruhoŭ chodziać čutki, što Sojm i Senat buduć sklikany na biudžetnuju sesiju ŭ pieršych čysłach kastryčnika. Pobač z hetymi čutkami chodziać i takija, što na henaj sesii byccam maje pahadzicca apazycyja z uradawaj partyjaj B.B., a dziela hetaha maje być źmiena ŭradu.

Nowy turemny rehulamin. Uwa ŭsiej Polščy ŭwiedzieny nowy turemny rehulamin, jaki skasawaŭ katehoryju wiaźniaŭ palityčnych i padzialiŭ wiaźniaŭ na katehoryi srokaŭ kary dy „dobrego zachowania sień". Ab hetym dobrym „zachowaniu", reč jasnaja, daje apiniju turemnaje načalstwa. Słowam, palityčny prastupnik u turmie na roŭni z kaniakradam.

Z zahranicy.

Liha Narodaŭ. Najbolš šumnaja instytucyja Eŭropy Liha Narodaŭ užo nia wielmi cikawić świet. Ab hetym dakładna świedčyć i sučasnaja sesija Lihi Narodaŭ. Tak, jak mała čaho pozytyŭnaha dakanali papiarednija sesii Lihi, taksama nia prychodzicca ničoha bolšaha spadziawacca i ad sesii ciapierašniaj.

Narady piaciorki. U Ženewie adbylisia pad pawadyrstwam polskaha ministra Zaleskaha narady z ministrami zahraničnych spraŭ: Čechasławaččyny, Juhasławii, Hrecii i Rumynii. Jany naradžalisia dziela supolnaj taktyki pry dyskusii na pasiedžańni Lihi Narodaŭ ab pałažeńni nacyjanalnych mienšaściaŭ. Usie hetyja ministry, jak wiedama, stajać proci nacyjan. mienšaściaŭ.

Kulturnaja aŭtanomija ŭ Rumynii. Premjer rumynskaha ŭradu ŭ hutarcy z pradstaŭnikom presy zajawiŭ, što sučasny rumynski ŭrad daść poŭnuju kulturnuju aŭtanomiju nacyjanalnym mienšaściam u Rumynii.

Niaŭdały dziaržaŭny pierawarot u Aŭstryi. U minułym tydni z suboty na niadzielu pawadyr bajawoj arhanizacyi Heimatschutz D-r Pfrimmer abjawiŭ dziaržaŭny pierawarot. U niekatorych miajscoch Aŭstryi addziełų henaj bajawoj arhanizacyi namahalisia zaŭładać dziaržaŭnymi budynkami i instytucyjami. Žandarmeryja i wojska adnak nie dapuścili da pierawarotu. Dziaržaŭnaja prakuratura wydała zahad arystawać pawadyroŭ paŭstańnia i pasadziła ich u wastroh.

Pawadyr wyzwolnaha ruchu Indyi, Ghandi u Londynie. U Anhlii najważniejšyja dziaržaŭnyja sprawy rašajucca na naradach dziaržaŭnych dastojnikaŭ h. zw. „kruhłaha stała." Wyzwolny nacyjanalny ruch u Indyi dla Anhlii narabiŭ niamała kłopatu. Dziela załahodžańnia induskich nacyjanalistaŭ anhielskija lordy zaprasili ŭ Londyn da siabie na narady „kruhłaha stała" i pawadyra nacyjanalnaha ruchu ŭ Indyi— Ghandi. Ghandi ŭ hutarkach z anhlijskimi lordami i pry naradach „kruhłaha stała" z swajho stanowišča nia ŭstupaje i damahajecca dla Indyi poŭnych prawoŭ.

Da nas pišuć.

PAMAŁU, ALE JDZIOM.

Miadźwiedzičy, Baranawickaha paw. Byŭ čas, kali biełaruskaja rabota jšła ŭ nas dawoli šparka. Nia było adnak dosyć wytrywałaści i tamu za apošni hod praca była prycichšy. Ciapier adnak uznoŭ pawoli budzimosia. U świata 15 žniŭnia miascowaja moładź naładziła biełaruskaje pradstaŭleńnie, a inž. Klimowič z Wilni pračytaŭ referat na temu: „Čamu tak ciažka žyć siahońnia?" Na scenie adyhrali „Sud" i „Pierestuju krasulu". Adyhrali dobra, tolki nadta ściahnuli z pryhatawańniem i pačatkam samoha pradstaŭleńnia. U hetym adnak wina nie haspadaroŭ, a kaho inšaha: pamieškańnie na lekcyju i pradstaŭleńnie ŭdałosia dastać u miajscowaj p u b l i č n a j škole ŭsiaho za hadzinu prad samym pačatkam lekcyi. „Prysłužylisia" da hetaha, jak kažuć, našyja „apiakuny" z hminy: chaj im heta budzie „na zdaroŭje". Čysty dachod (bolš 40 zł.) z wiečaryny pašoŭ na karyść miajscowaj pažarnaj straży.

Heta prajawa kulturnaha biełaruskaha žyćcia nadta-ž była da nieŭspadoby našym farbawanym „palakom", a Hancawicki probašč ks. A. T. nie saromiŭsia dla hetaha ŭžyć nawat haścinnaj dla jaho ambony ŭ tutejšym kaściele; heny „Boży" słuha, zamiest kazańnia ab Eucharystyi (było 40-hadz. nabaženstwa), pačaŭ wyliwać „krakadziławyja ślozy" ab tym, jak sumna jamu, što pa wulicach i ŭ chatach našych nia čuje „mowy ojczystej", naturalna — polskaj, za katoruju, byccam, „ojcowie wasi krew pšelewali". Heta užo wierch usiakaha nachalstwa i prosta profanacyja światoha miejsca dy świadomaje iharstwa: hdzie i kali našy baćki-biełarusy za polskuju mowu „krew pšelewali"? Hetkimi bajkami možna siahońnia ludziej z kaścioła tolki wyhaniać.

Nielha nie adciemić uražańnia, jakoje wyklikała tut rasparadžeńnie Pinskaha r.-k. biskupa Łazinskaha ab tym, što družki ŭ pracesiju musiać być ubranyja ŭ sukienki z biełaha lnianoha pałatna chatniaj raboty i da taho — ŭletku bosyja: nie da ŭspadoby heta roznym „panienkam", što z apošniaha „dziaruć skuru", kab im baćka-matka kupiali roznyja jedwaby i lakiery. Razumniejšaja moładź adnak heta biskupskaje rasparadžeńnie pryniała z uznańniem: našto wydawać darahija hrošy, kali ŭsiu adziežu možna pryhatawać doma?

B. M.

CI NIA TAJNY CENZAR?

Dalokija, Brasłaŭskaha paw. Niekalki miesiacaŭ tamu pryjechaŭ da nas nowy probašč. Prybyŭ jon da nas byccam dziela budowy kaścioła. Uściešylisia ludzi, što buduć mieć ksiandza, jaki woźmiecca za pilnuju ŭ parafii sprawu. Ale heny nowy ks. probašč pakazaŭ siabie, što jon pryjechaŭ da nas nia tolki kaścioł budawać, ale i pašyrać u nas polščynu. Dawiedaŭsia ab isnawańni ŭ niekatorych sialan biełaruskich prywatnych bibliatečak, jon pačaŭ ich kantralawać. Hetkaha kantrolu bibliatečki dakanaŭ u hram. Ul. Kondrata ŭ w. Maciešach. Z jakoj pryčyny heny nowy probašč zahladaje ŭ prywatnyja bibliatečki, — niawiedama, ale ad biełaruskaści świedamych biełarusaŭ dyk adhawarwaje. Kali heny ksiondz budzie bolš hladzieć palityki, jak swaich dušpastyrskich abawiazkaŭ, z budowaj kaściołu ŭ nas sprawa budzie trudnaja.

M. Biazdołny.

KATALICKAJA AKCYJA CI POLSKAJA PALITYKA?

Klusčany, Świancianskaha paw. Naša parafija składajecca z Biełarusaŭ, krychu Litoŭcaŭ i žmieńki šlachtunoŭ. Ksiondz probašč u nas palak. Ksiondz palak załažyŭ u nas dla biełarusaŭ „Stoważyšenie Młodzieży Polskiej", jakoje nazywaje akcyjaj katalickaj. Pry hetym „stoważyšeni" jość i polskaja patryjatyčnaha źmiestu bibliatečka. Nie zabyŭsia naš probašč abdaryć našaj parafii i polska-šowinistyčnaha charaktaru hazecinaj „Naš Pšyjaciel", jakaja praniknuta nienawiściaj da biełarusaŭ i ŭsiaho, što jość biełaruskaje. Henuju hazecinu naš probašč kožnamu raić čytać i zachwočwaje jaje wypisywać.

Ludzi ŭ nas užo adwykajuć u kaścioł chadzić, kažuć — pašto tam iści? Nia šmat narodu źbirajecca i na fest. U našaj parafii byŭ fest 30 žniŭnia s. h. Ludziej krychu sabrałasia, ale nia šmat. Nawuku ŭ kaściele hawaryŭ niejki čužy probašč. Na nawucy kazaŭ jon „kochać Polskę" i kryčaŭ na ludziej za toje, što nia chodziać da kaścioła.

Z—ski.

pad miastečka; abuwalisia najbolš pad kryžami, sieŭšy na kamieni, abo na kałodzie. Najbolš wiaskowych išło Ašmianskaj wulicaj, bo ŭ toj bok byli najpabažniejšyja wioski — Noršty, Nawasiady, Wašnaryški. Šlachty jšło mała, ale ŭsie z wialikaj fanaberyjaj, dyk u miastečku pačynali hawaryć papolsku. Panoŭ u Alšanskaj parafii było dawoli šmat, ale da kaścioła lanawalisia. Aproč pani Kapuścinskaj druhich nia było. Kali katoryja, bywała, pryjeduć, dyk patrafiać jakraz na kaniec imšy, jak toj kaža, świečki hasić.

Alšancy lubiać swoj kaścioł, bo jon sapraŭdy charošy. Pracesija ŭ Alšanach wialikaja, a šyku i bahactwa nia mienš, jak u Hroŭžyškach. Tolki ŭ Hroŭžyškach śpiawali charašej. Dyk alšanski arhanisty tak staraŭsia, pracawaŭ, kab nie paddacca, što śpiewakoŭ čysta pamučyŭ. Ale tyki nawučyŭ nowuju imšu na čatyry hałasy. Siahońnia mielisia pieršy raz piajać tuju imšu. Arhanisty prynios noty, śpiawaki sabralisia, tolki Anielka nie pajšła na chory.

— Hdzie Anieła Trečiačyška? — pytajecca arhanisty.

— Wun, kala filara; čytaje z ksionžki.

Arhanisty pasłaŭ śpiewaka, kab jaje paklikaŭ, ale jana nie pajšła. Tahdy sam arhanisty pajšoŭ klikać.

— Čamu panienka nia jdzieš? — prašaptaŭ jon.

— Nie pajdu ŭžo, bo mianie probašč prahnaŭ.

— Anielačka, hety raz tolki; siahońnia nowaja imša, biez ciabie nie damo rady. Chadzi, tolki siońnia.

Až u jaho wočy ŭ ślazach. Anielka hlanuła: joj stała škoda staroha. Padumała: „niachaj budzie na chwału boskuju" — i pajšła.

Nu, i śpiawali siahońnia — prosta dziwa. Šmat katoryja ludzi, nia strywaŭšy, ahladalisia na chory. Najlepš tyki wyjšła „Gloria." U arhanistaha až pačyrwanieła łysina: jon byŭ wiasioły, padawaŭ tony, miajscami sam padciahawaŭ, kiwaŭ haławoj, u arhany jhraŭ hołasna, rezka, pa niejkamu nowanu stroju. Kali skončyli „Gloria," arhanisty byŭ spacieŭšy, ale až wočy świacilisia nowym ahniom, twar u jaho byŭ razjaśnieŭšysia i jon skazaŭ: „Nu, ja nie spadziawaŭsia. Wot małajcy! Dziakuju!"

Pačałasia nawuka. Probašč hawaryŭ, wiedama, papolsku. Hawaryŭ nawiet dobra, aź niekatoryja płakali. Starejšyja kabiety nie razumieli blizka što ničoha, dyk najbolš dramali; kiwajecca hetak sabie babusia, až jak ksiondz macniej kryknie dyk jana hlanie, pasłuchaje, až iznoŭ pačynaje kiwacca.

Pa nawucy staŭ probašč čytać „čornuju knižku." Tut dyk usie słuchali i śmiajalisia, a ksiondz pierabiraŭ hrešnikaŭ, jak toj kaža, pa kostačkach. Byli ŭ toj strašnaj knižcy pjanicy, kanawody, machlary, złodziei. Až prv kancy ksiondz čytaje: „Aniela Trečiačyška, śpiawačka, akazałasia złodziejkaj i žyćcio wiadzie lišnie łohkaje." Usie až achnuli, zašaptali, zachwalawalisia, ahlanulisia na chory. Anielka čuć nie samleła: schisnułasia, zakryła wočy i prytulilasia za arhanami. Narešcie, jak biaz pamiaci, syšła z choru, pryklenčyła ŭ kutku kala filaru i tak biaz čućcia ździerwianieŭšy, ani malilasia, ani čuła, ani wiedała, hdzie jana i što nawakoł robicca. Nia čuła, jak śpiawali „Credo," jak u siaredzinie zbuntawalisia, paputali, dy pośle saŭsim nie piajali; tolki adzin arhanisty niejkim nadarwanym hołasam śpiawaŭ „Sanctus" i ŭsio rešniaje da kanca imšy. Joj, jak-by mołatam pa haławie bila toje słowa „złodziejka;" pierad ludźmi. Boža, Boža! Za što, za jakoje? Tolki jana čuje — niechta da jaje haworyć, biare za ruku, — jana hladzić, pryhladajecca — Amerykaniec. Jak małoje dzicia wywieŭ jon jaje za ruku z kaścioła. Tut niechta daje joj wady napicca, hladzić — paznała — arhanisty, aź chacieła uśmichnucca, dyk tolki skrywiłasia. Pośle jany ŭstali i jana pajšła z imi, trymajučysia za ruki Amerykanca. Pryšli ŭ niejkuju charošuju chatu, arhanisty byŭ tut i staraja kabieta. Chto jana, Anielka nie mahła prypomnić.

— Ty, Agata, ułaży jaje dobra, — kazaŭ arhanisty.

— Ale, Agata, jana, — dumaje Anielka, — tolki, ci to taja Agata, ciotka, ci to druhaja, inšaja Agata?

Pašła ŭsio pieramiašałasia: arhany padskakiwajuć, arhanisty kiwaje haławoj, kaścioł krucicca, ksiondz kryčyć, a filar na jaje tak i walicca.

— Uciakaj, ty złodziejka! — niechta kryčyć na jaje.

Jana chacieła ŭciakać, až staraja Agata nia puściła.

— Lažy, majo zołatka, zaśni kryšku. Kab ty być nia wiedała, što ž ty tak zrywaješsia.

Staraja pryłažyła joj na haławu mokruju chuścinku. Anielcy zrabiłasia dobra, pryjemna, ciopła; jana na minutku zadramała.

081530

Adkrytaje piśmo studenta Saroki.

18 lipnia 1931 h ja pierasłaŭ Wyšejšaj Prawasłaŭnaj Duchoŭnaj Uładzie piśmo, u jakim padrabiazna pradstawiŭ toje pałažeńnie, jakoje wytwaryłasia dziakujučy razburajučamu kiraŭnictwu Wilenskaj Eparchijalnaj Ułady žyćciom Prawasł. Carkwy na našych ziemlach. Ja tady ŭžo źwiarnuŭ uwahu Wyš. Duch. Ułady na sprawu majho suda ŭ źwiazku z wydańniem adnadniowak, da redakcyi jakich ja samachwoć pryznaŭsia i ŭ presie, i ŭ tym-ža piśmie! Žadajučy ŭniknuć hetaje rasprawy ŭ sensie jaje šyrokaje pastanoŭki, što było-by kampramitacyjaj nia tolki Wyš. Duch. Ułady, ale i ŭ peŭnaj miery dla Prawasłaŭja naahuł, ja ad imia bieł. praw. moładzi prasiŭ zdawolić prośby carkoŭna nastrojenaha bieł. hramadzianstwa koštam zwalnieńnia sučasnych siabroŭ Wil. Kansystoryi, jak i naahuł koštam prawiadzieńnia akcyi biełarusizacyi Carkwy, što pawinna byłoby nawat lažać u intaresach Wyš. Duch. Ułady, bo tolki wyklučna pry pomačy hetaje akcyi mahčymym źjaŭlajecca ŭzmacnieńnie dy i naahuł zachawańnie Prawasłaŭja na Biełarusi. Aprabujučym adkazam dumak bieł. praw. Moładzi, wyrašanych u maim piśmie, mahčyma byŭ pryjezd u Wilniu arch. Aleksandra. Władyka Aleksandr całkom zhadziŭsia z pastulatami pradstaŭnikoŭ bieł. arhanizacyjaŭ jak i paasobnych adzinak, byŭšych u Jaho na aŭdyjencyi ŭ sprawie biełarusizacyi Carkwy. Władyka Aleksandr da hetych prośbaŭ adniośsia wielmi uwažliwa i prychilna. Władycy Aleksandrr było tady wytłumačana i toje, što sud moj 22 wieraśnia, wyklikany wyklučna i adumysna mnoju, patrebny mnie nia dziela apraŭdańnia maich pastupkaŭ, a jak samaachwiarny šlach, jaki niezaležna ad wyraku suda, budzie służyć mnie i bieł. carkoŭna — dumajučaj moładzi dziela zmahańnia i ŭ budučynie z tymi, chto świadoma ci nie świadoma pasiahaje na Carkwu. Z hetaha adzinaha nam astaŭšahasia šlachu baraćby za Carkwu ja i maje adnadumcy hatowy byli zyjści tolki pry warunku nieadkładnaha zdawalnieńnia našych minimalnych prośbaŭ, ab čym Wyš. Duch. Uładam niaraz padawałasia u memoryjałach i dakładach. Paśla adjezdu Władyki Aleksandra ja pierasłaŭ na Jaho ruki, dziela dakładu Wyš. Duch. Uładzie, jašče adno piśmo, u jakim iznoŭ-ža papiaredziŭ, što mnie nie chaciełasia-by dziela niekalkich adzinak, u siłu nieabchodnaści zakranać aŭtarytet i Wyš. Duch. Ułady i naahuł Prawasłaŭja. Adnak poŭnaje maŭčańnie Wyš. Duch. Ułady paśla adjezdu arch. Aleksandraha adnosna našaje akcyi zmušaje nas hetym samym astawacca da hetaje sprawy i ličyć jaje swaim apošnim šlacham u ačyščeńni Carkwy ad niahodnych jaje razburajučych elementaŭ. Ja nia budu ŭwachodzić u farmalnyja pryčyny taho, čamu asabistyja intaresy niekalkich adzinak stawiacca wyšej ahulnaha dabra Carkwy, wyšej pačućciaŭ miljonnaha bieł. Narodu, a mušu tolki zaznačyć, što baraćby za Carkwu my nia spynim, nia hledziačy jaki pryhawor budzie wynosicca na sudoch, i achwiarnaść naša nia budzie ŭzaležniena wyklučna ad hetaje rasprawy, bo i na joj my jašče nia spynimsia. Ab hetym usim pišu, žadajučy ŭsich papiaredzić, što my pasiahajem nie na Prawasłaŭje, a na asoby, jakija Prawasłaŭja niahodna razburajuć. Paśla wyšej skazanaha ŭsialakija zakidy ŭ budučynie uważajem za biezpadstaŭnyja, a konsekwencyi usiaho hetaha ŭskładajem na tych, chto nas, moładź, zmusiŭ da hetaj baraćby iści adzinokimi.

S. Saroka,
stud. Prawa U. S. B.

Da prychilnikaŭ wyšejšych nawuk.

Lahčej tamu narodu zdabycca na lepšuju dolu, lahčej tamu narodu stacca znatnym pamiž narodami ŭsiaho świetu, jaki maje razumnych i šmat wučonych z pamiž siabie, asabliwa — kali maje šmat z pamiž siabie ludziej z wyšejšaj nawukaj. Da takich ludziej, dobra wučonych, nawat praciŭniki adnosiacca achwatniej i miralubiwa i tolki z takimi biarucca jści na mirawy ŭkład.

Dla sialan-ža asabliwa reč ważnaja, kab z pamiž ich štoraz bolš, z pamiž zdolnych, pilnych i prychilnych swajmu sialanskamu rodu, papadała ŭ wyšeišyja nawuki. Bolš-by abaznanych z sialanskaj biadoj i horam mahło papaści paśla na wyšejšy służbowy pasad.

Dyj toje praŭda, što ludzi kažuć, što — chto bolš wučony, toj dastupniejšy dla prostaha, dla biednaha i dla sialanskaha harotnika.

Miarkujučy tak, što — čym bolš razumnych i čym bolš wučonych mieć budziem z synoŭ narodu, — tym bolš nadziei mieć možam na toje, što dačakajemsia patrebnych chadatajaŭ, kab paprawić ciažkuju dolu našaha narodu.

Spadziajučysia, što siarod biełaruskaha hramadzianstwa, siarod takich, što cikawiacca dolaj biełaruskaha narodu i jaho losam — šmat znajdzicca takich, katoryja zachočuć prysłužycca čymniebudź, kab siarod biełarusaŭ pabolšyć lik asob z wyšejšaj aświetaj, zazywaju ŭsich ludziej dobraha serca adkliknucca i pamahčy narychtawać padmohu dla biednych maładych achwotnikaŭ, što dabiwajucca papaści ŭ wyšejšyja nawuki.

Dziela taho, što moładzi biełaruskaj najbolš jość sialanskaj, moładzi najbolš zaniadbanaj, dyk kab udałosia pamahčy jej papaści ŭ wyšejšyja nawuki, było-b dla starejšych miłaj prysłuhaj dla biełaruskaha hramadzianstwa.

Praktyčna padchodziačy da sprawy — daradžaju załažyć adumysnaje tawarystwa dla padmohi biadniejšym studentam, ci lepš kažučy — dla pašyreńnia wyšejšych nawuk u biełaruskim hramadzianstwie.

Adwardy Budźka.
(adras u redakcyi).

Prašu redakcyi ŭsich biełaruskich hazet pieradrukawać heta piśmo.

A. B.

Ab haspadarcy.

Što treba viedać ab miodzie?

Miodam nazyvajem pradukt, jaki pčała-rabotnica vyrablaje ŭ svaim pieršym, h. zv. miodatvorčym žałudku, z nektaru (soku), naźbiranaha na roznych miodadajnych kvietkach, z ichnaha pyłku i z roznych kvasoŭ, što znachodziacca ŭ pčalinym miodatvorčym žałudku.

Vialikaja vartaść miodu tłumačycca pieradusim jahonaj vysokaj spažyŭnaj vartaściu, jakuju vyražajuć až 3075 kaloryjaŭ u adnym kilohramie miodu, padčas kali adzin kilohram jajek biez skarupy daje 1613 kaloryjaŭ, a kilohram **dobraha miasa** — tolki 1003 kaloryi. Vysokuju spažyŭnuju vartaść zaŭdziačaje miod hetak zvanamu invertavanamu (pieramienienamu) cukru, z jakoha składajecca až u 70-80-ci pracentach. Hety cukar tym važny, što jon moža być **biespasiaredna** ŭsasyvany ŭ kroŭ i tamu miod tak chutka ŭzmacniaje čałavieka i naahuł usiakaje žyvoje stvareńnie.

Apračа spažyŭnaj vartaści cenicca miod taksama i jak dobry lek ad kašlu, ad bolu horła, ad sipataści, ad chvarobaŭ žałudka, jak lek na admarožanyja časci cieła, na skuły i h. d. Užyvajecca taksama miodu ŭ aptekach i asabliva — ŭ kulinarstvie, dla pryhatavańnia roznych piernikaŭ, marcypanaŭ, cukierkaŭ i cukiarničych vyrabaŭ, na vyrab miadovaha vina, piva, limanady i šmat čaho inšaha. Hetkaje šyrokaje zastasavańnie miodu było, jość i doŭha jšče budzie pryčynaj jahonaha padrablańnia i falšavańnia da takoj miery, što ŭ spatykanym u prodažy niby miodzie časta astalisia pa im tolki nazoŭ i cana; rešta, samy źmiest — heta zvyčajny bulbiany, abo buračany syrop, raźmiašany cukram i inš. dadatkami. Ab jaŭnym, h. zv. štučnym miodzie tut i havaryć niečaha.

Z druhoha boku i naturalny praŭdzivy miod — miodu nia roŭny: zaleža heta ŭ pieršuju čarhu ad pary miodabrańnia, a tym samym i ad materjału (kvietak miodadajnych raścinaŭ), z jakoha byŭ miod naźbirany i pryhatavany, ad pary łaźbinaŭ, ad sposabu addzialańnia miodu z vaskovych plastroŭ, ad sposabu pierachavańnia i transportu samoha miodu i h. d. Miod z kaniušyny — švedzkaj i biełaj, — akacyjaŭ (dreva), lipaŭ i fruktovych drevaŭ rachujecca najlepšym; jon maje pryjemny zapach i smak, prazrysta žoŭty, u lipovaha miodu až zielankavy koler. Madziary (Vuhry) zaličajuć da dobrych sartoŭ taksama miod sabrany z ćvietu ciarešniaŭ i vasilkoŭ. Hrečka i vieras dajuć miod ciomnazialony, z vostrym smakam. Najmienš vitanym jość miod z chvojnych drevaŭ, a jość miady i prosta trujučyja.

Para łaźbinaŭ maje ŭpłyŭ na pierachavańnie miodu: miod vybrany pierš, čymsia jon u vuli naležna „vyśpieje" i adparycca z nadbytku vady, vielmi chutka psujecca, kiśnie, bo ŭ hetu paru jon maje jšče zamała muraviejnaha kvasu i zašmat vady.

Najlepšym siahońnia sposabam addzialańnia miodu ad vosku jość jahonaje centryfugavańnie. Dobry, choć i vielmi pavolny jość taksama sposab h. zv. adkapyvańnia miodu: plastry miodu paadkryvajucca, kładucca na **vałasianaje** rešata, praz katoraje miod kapaje ŭ padstaŭlenuju sudzinu. Vyžymańnie, abo vyvaryvańnie miodu z vaskovych plastroŭ praktykujecca tolki ŭ zaastałych i „pastaraśviecku" viedzienych pčalinych haspadarkach. Robiacca pry hetym dźvie vialikija škody: 1. samomu pčalaru, bo biez patreby niščacca plastry vosku, na panoŭnaje zrableńnie katorych pčoły ŭ budučym hodzie buduć musić uznoŭ usilna pracavać, zamiest kab zrazu źbirać miod i 2. spažyvaču miodu, bo hetak vyrableny miod maje ŭ sabie šmat niepatrebnych adpadkaŭ (kuski vosku, admioršyja pčoły i ich častki i ŭsiaki brud), jakija vielmi časta byvajuć pryčynaj ciažkich, a navat nievylačalnych ludzkich chvarobaŭ žałudku. Dziela hetaha i rynak zbytu, a za im i cana takoha miodu vielmi ahraničany.

Adnak i najlepšy miod tracić svaju vartaść, kali jaho naležna nie pierachovyvać. Miod vielmi chutka i lohka ŭpivaje ŭ siabie ŭsiaki akružajučy jaho zapach i smak. Dziela hetaha bolšaje mnostva miodu najlepš pierachovyvać u dubovych bačonkach, a mienšaje — u šklanych, abo hlinianа-palivanych (glazuravanych), ci ŭrešcie emaljavanych pasudzinach. Blašanyja pasudziny, asabliva cynkovyja, dla miodu niapryhodny, bo na ichnych ścienach tvoracca škodnyja dla zdaroŭja čałavieka chemičnyja spałučeńni. Usiakaja pasudzina na miod musić być biazumoŭna čystaj, pamahčymaści susiom napoŭnienaj i, kali ŭžo miod śćviardzieje, dobra (hermetyčna) začynienaj. Dziela taho što cukrujučysia miod niaraz raśpiraje hlinianuju ci šklanuju pasudzinu, radziać u śvieža nality miod ustaŭlać niahrubuju, čystuju, dzieraŭlanuju, najlepš dubovuju pałačku, katoruju vyjmajuć, jak tolki miod u bolšaj časci śćviardzieŭ. — Miejsca, dzie stajać pasudziny z miodam, musić być čystym, biaz nijakaha zapachu, zimnym i ciomnym.

Dla transportu (pieravozu z adnaho miejsca na druhoje) najlepš nalivać miod u dzieraŭlanyja bačonki, jakija musiać być prad tym suchija i susiom ščylnyja. Kali-b pryšłosia da hetaha ŭžyvać pasudziny blašanaj, dyk takaja musić być z siaredziny pakryta lakieram pryhatavanym z pčalinaha kitu i **čystaha** (nie denaturavanaha) špirytusu. Emaljavanaja pasuda dla transpartu miodu niapryhodna, bo ad dryhańnia emal adłuplivajecca i zaniačyščaje miod; da taho-ž miod, stykajučysia z takimi nieemaljavanymi ščerbinami, psujecca. Dla transportu nielha nalivać u bačonki, ci inšuju sudzinu, bolšych porcyjaŭ miodu, jak 50-100 kg (3-6 pudoŭ) u kožnuju.

Pry kancy paru słoŭ ab pryhatavańni miodu dla lačničych i handlovych metaŭ. Naturalny miod byvaje zvyčajna hustym, a da taho — časta maje vostry, niaraz až niapryjemny smak. Kab vyzbycca jak adnaho, tak i druhoha niedastatku, treba miod adpaviedna pierapracavać.

Daŭniej rabili heta tak: husty miod u hliniana-palivanaj pasudzinie ŭstaŭlali ŭ druhuju pasudzinu z vadoj i padahravali na **małym** ahni. Kali miod raspuskaŭsia, jaho pieracedžyvali praz čystuju flanel.

Aptečny miod (mel depuratum) pryhataŭlaŭsia hetak: na 1 častku miodu bralisia 2 z pałovaj častki čystaj, najlepš destylavanaj vady i padahravalisia na volnym ahni praz poŭ hadziny; paśla dadavałasia krychu na parašok stoŭčanaha dzieraŭnoha vuhla (10g*) na 1 kg miodu) i hetulki-ž kusočkaŭ suški (bibuły) i ŭznoŭ volna padahravałasia praz poŭhadziny. Pa 24-och hadzinach z spakojna ŭstajaŭšahasia miodu źbiralisia vypłyŭšyja navierch šumaviny, a rešta miodu adparyvałasia na volnym ahni, pokul sobski ciahar adstyŭšaha miodu nie raŭniaŭsia 1.32.

Naviejšy sposab pryhatavańnia aptečnaha miodu jość hetaki: na 2 čaściny miodu biarucca 3 čaściny vady i da hetaha na 1 kg miodu dadajecca 60g h. zv. armianskaj hliny (bolus), prad tym raściortaj i redka raźviedzienaj u čystaj vadzie. Usia heta miešanina varycca 2-3 hadziny, paśla na małuju chvilku adstaŭlajecca — kab uspakoiłasia, — źbirajucca šumaviny (piena) i za harača jšče pracedžyvajecca skroź biełuju, hrubuju, h. zv. **filtracyjnuju** papieru. Paśla, u razie patreby, miod na ahni jšče zahuščajecca, nalivajecca ŭ palivanyja, emaljavanyja, abo šklanyja zbany i stavicca ŭ chałodnaje, čystaje miejsca. Hetak možna vypravić i miod nia susim dobry. Treba tolki ŭžyvać **volnaha** (małoha) ciapła (ahniu).

Na saładžeńnie napitkaŭ, da smažeńnia sadoviny (jabłykaŭ, ihrušak i inš.) na piačeńnie roznych cukrovych vyrabaŭ pryhataŭlajecaa miod hetak: na volnym ciaple razvarany miod adpienivajecca; paśla razahravajecca da čyrvona „žalazka" i zatoplivajecca ŭ ciopły jšče miod. Heta paŭtarajecca 5-6 razoŭ. Paśla na kožnyja 2kg miodu dadajecca pa łyžcy čystaha špirytusu.

Kali chodzić tolki ab pazbaŭleńnie miodu svaistaha jamu smaku i zapachu, dyk chopić 2-3 razy jaho adparyć, prad tym źmiašaŭšy z vadoj.

Usiudy tam adnak, dzie miod źbirajecca z dobrych miodadajnych raścinaŭ, najlepš zachavać u im usie naturalnyja ŭłasnaści: smak, zapach i inš., jakija niščacca pry razredžyvańni, a tymbolš pry razvaryvańni miodu. U takim razie śviežy miod stavicca na niekalki dzion u čystych pasudzinach u nia susiom zimnym pamieškańni. Usie niepažadanyja dadatki ŭ miodzie pry hetym usplyvuć navierch i musiać być staranna sabrany. Pa niejkim časie, kali miod byvaje susiom prazrystym, jaho zakrywajecca i staŭlajecca na stałaje ŭ ściudzionaje pamiaščeńnie.

Hetki miod najlepš pryhodny, jak da lakarstva, tak i da ŭsiakich chatnich, kuchonnych i handlovych patrebaŭ.

inž. A. K.

*) g — gram; u adnym kilohramie (kg) jość 1.000 g(ram).

Redaktar J. Paźniak. Bieł. Druk. im. Fr. Skaryny. Wilnia, Zawalnaja Nr. 6—10. Wydawiec A. Šutowič